

ОХОРОНЮВАНІ ТЕРИТОРІЇ, БІОЛОГІЧНА РІЗНОМАНІТНІСТЬ І ОХОРОНА НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЯК ФАКТОРИ РОЗВИТКУ СТІЙКОГО ТУРИЗМУ

Худавердієва В.А., канд. екон. наук, доц.

Льонець А.Р., здобувач вищої освіти

Шустер В.Ю., здобувач вищої освіти

Державний біотехнологічний університет, м. Харків, Україна

ОПТ – це продукт діяльності, що має давню історію. Деякі історики вважають, що в Індії спеціальні території для охорони природних ресурсів були виділені більше двох тисячоліть тому (Holdgate, 1999). Ряд територій Європи підлягали охороні як мисливські угіддя багатих і могутніх людей вже 1000 років тому. Взагалі, ідея охорони спеціальних місць універсальна: вона існувала в традиціях жителів Океанії і в багатьох районах Африки. У 1866 р. британська колонія Новий Південний Уельс в Австралії виділила для охорони природи та туризму ділянку землі в 2000 га (близько 5000 акрів) на захід від Сіднея, на якому розташовувалися печери Дженолан. Доповнена в подальшому новими землями ця територія зараз відома як національний парк «Блю Маунтейнз». У 1879 р. також у Новому Південному Уельсі на південь від Сіднея був заснований Королівський національний парк – як рекреаційна зона для бурхливо зростаючого населення столиці [1].

По мірі зростання мережі ОПТ змінювалося і значення терміна «територія, що охороняється». Так, спочатку відносно проста концепція величезних незайманих природних територій, виділених для охорони та відпочинку, була доповнена іншими варіантами ОПТ, адаптованими до різних ділянок нашої планети. Багато країн робили більший акцент на охорону культурних цінностей.

Збереження культурних ландшафтів (ландшафтів, де й досі проживають і ведуть традиційне господарство місцеві жителі), прийшло з європейського досвіду. Останніми роками повсюдно зростає стурбованість збереженням морських екосистем [2].

У зв'язку зі створенням та кількісним зростанням ОПТ стали стрімко розвиватися відповідні науки. Наприклад, розвиток екології призвело у 60-ті роки до повсюдного усвідомлення необхідності системного підходу до використання природних ресурсів. Цей підхід знайшов відображення в класифікації територій Міжнародного союзу охорони природи (МСОП) (1994), заснованої на різниці в суворості режимів охорони ОПТ. Багато систем, що вже склалися, почали використовувати

комплексний екологічний підхід при створенні нових ОПТ. У міру того, як найкращі та найцікавіші природні та культурно-історичні території кожної країни увійшли до системи ОПТ, з'явилася природна тенденція зростання інтересу до них відвідувачів. На багатьох ОПТ туризм виріс і став найважливішим елементом суспільної культури [3].

Економіка є важливим фактором, що зумовлює розвиток систем ОПТ. Зокрема, прибуток від туризму допомагає показати значущість території на місцевому, національному та міжнародному рівні. Найімовірніше, у найближчі десятиліття все зростаюче розуміння економічних вигод від туризму призведе до серйознішого підходу до організації відвідувань ОПТ. Може настати час, коли будь-який парк сприйматиметься як частина не лише екологічної системи, а й туристичної.

Більш того, зростає розуміння економічної важливості, яку відіграють багато ОПТ з виробництва екосистемних послуг, таких як підтримка водного балансу, контроль паводків, зниження наслідків кліматичних змін [4]. З прийняттям у 1992 році Конвенції про біологічне розмаїття (КБР), насамперед, у зв'язку зі статтею 8а цієї конвенції, набагато більше значення тепер надається розвитку національних систем ОПТ, які забезпечують збереження біорізноманіття *in situ* і виконують інші функції [5]. В даний час багато ОПТ є частиною міжнародних мереж, як глобальних, як території Світової спадщини, Рамсарські ВБУ та мережа біосферних резерватів; так і регіональних – наприклад, мережа природних територій, що охороняються «Натура 2000». Звучать також заклики до усвідомлення ролі корінних народів по відношенню до територій, що охороняються (Beltran, 2000) і розвитку транскордонного міжнародного співробітництва між ОПТ [6].

У табл. показано, як аналіз операційних завдань управління може бути використаний для вибору найбільш відповідної категорії ОПТ.

Як слідує із табл., певні види туризму та рекреації є функціональними завданнями для всіх категорій ОПТ крім категорії Іа (Суворий природний резерв/ділянка дикої природи). Показано, що збереження біорізноманіття хоч і є найважливішою функцією багатьох ОПТ, але це далеко не єдина функція, і вона не завжди є першорядним завданням конкретної ОПТ. У той же час у визначенні МСОП міститься наступна вимога: будь-яка ОПТ повинна мати спеціальну стратегію в області збереження біорізноманіття.

Таблиця – Відповідність завдань і категорії територій, що охороняються по IUCN [4]

Функціональні завдання	Ia	Ib	II	III	IV	V	VI
Наукові дослідження	1	3	2	2	2	2	3
Охорона дикої природи	2	1	2	3	3	-	2
Охорона видів та генетичної різноманітності (біорізноманіття)	1	2	1	1	1	2	1
Надання екологічних послуг	2	1	1	-	1	2	1
Охорона унікальних природних/культурних об'єктів	-	-	2	1	3	1	3
Туризм та рекреація*	-	2	1	1	3	1	3
Освіта та наука	-	-	2	2	2	2	3
Стійке використання ресурсів природних екосистем	-	3	3	-	2	2	1
Підтримка культурних/традиційних символів	-	-	-	-	-	1	2

* 1 = завдання першорядної важливості;

2 = завдання другорядної важливості;

3 = потенційно застосовне завдання;

- = не застосовується

Для багатьох систем територій, що охороняються основним елементом управління стало проведення церемоній святкування у зв'язку з певною культурною та боісторичною подією. Такі події часто є дуже привабливими для туристів. Однак, треба зауважити, що ОПТ, які спочатку створювалися для охорони культурних або історичних об'єктів, наприклад, велика мережа історичних парків США та Канади, не входять до класифікації МСОП.

Список використаних джерел

1. National Parks and Wildlife Services. (2020). New South Wales Parks and Reserves Montague Island Nature Reserve. [Homepage of Montague Island Nature Reserve]. Available: www.npws.nsw.gov.au/parks/south/sou018.html

2. Kelleher G. (1999). *Guidelines for Marine Protected Areas*. IUCN, Gland, Switzerland and Cambridge, UK.

3. ICOMOS. (1999). «International Cultural Tourism Charter: Managing tourism at places of heritage significance». [Homepage of ICOMOS]. Available: www.icomos.org/tourism/charter.html

4. IUCN. (2020). *Financing Protected Areas: Guidelines for Protected Area Managers*. IUCN, Gland, Switzerland and Cambridge, UK.

5. Davey, A. (1998). *National System Planning for Protected Areas*. IUCN, Gland, Switzerland and Cambridge, UK. DFID (UK Department for International Development). (1998). *Changing the Nature of Tourism*. DFID, London, UK.

6. Sandwith, T., Shine, C., Hamilton, L. and Sheppard, D. (2021). *Transboundary Protected Areas for Peace and Co-operation*. IUCN, Gland, Switzerland and Cambridge, UK.

СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ПЛАНУВАННЯ ТУРИЗМУ НА ПРИРОДНИХ ТЕРИТОРІЯХ, ЩО ОХОРОНЯЮТЬСЯ

Худавердієва В.А., канд. екон. наук, доц.

Шевченко В.М., здобувач вищої освіти

Кузнєцова О.І., здобувач вищої освіти

Державний біотехнологічний університет, м. Харків, Україна

Планування – це процес вибору бажаного майбутнього з набору подібних альтернатив і реалізація дій з цього майбутнього. Таким чином, за визначенням, планування веде нас від сьогодення до майбутнього. Вкрай важливо, щоб розробники планів і туроператори правильно визначали світові соціальні, політичні та економічні тенденції, оскільки вони формують основу планування. Такий підхід допомагає забезпечити приплив капіталу на відстаючі ринки, зробити найбільш ефективні і раціональні дії і забезпечити адаптацію стратегій і дій до умов, що постійно змінюються. Оскільки світ швидше динамічний, ніж статичний, проектувальники парків та тур оператори повинні розуміти як динамічні зміни (часто мають нелінійний характер) впливатимуть на їхні плани та устремління [1].

Зростання інтересу до сталого туризму та екотуризму призвело до підвищення соціальної відповідальності за збереження природного середовища і став істотно впливати на туризм. Дуже популярними стали різні форми відпочинку на природі.